

KONSPEKT LEKCJI – GODZINA WYCHOWAWCZA (III etap edukacyjny)

Temat: Przypadkowość w życiu człowieka i umiejętności kluczowe

Uczestnicy: uczniowie liceum lub technikum, zajęcia mogą być również przeprowadzone wśród innych grup młodzieży powyżej 14 lat.

Czas trwania: 45 minut

Cele lekcji:

Uczeń

- Wczuwa się w sytuację rzeczywiście istniejących postaci i głębiej rozumie realia wojny polsko-bolszewickiej.
- Rozumie, że niektóre utwory literackie determinują życie ludzi.
- Wyraża swoje opinie i przedstawia argumentację.
- Wie, kim był Jan Kowalewski i z czego zasłynął.
- Zapoznał się z grą edukacyjną „Gra szyfrów”.
- Rozumie, które kompetencje uznaje się współcześnie za kluczowe.

Metody: poszukująca, dyskusja, analiza dokumentów

Materiały:

→ Gra szyfrów - to projekt gamingowy IPN przybliżający dzieje wojny polsko-bolszewickiej dostępny bezpłatnie na platformie Steam, który działa na goglach VR, PC z systemem Windows oraz urządzeniach mobilnych obsługiwanych przez iOS i Android.

Został przygotowany jako gra FPP (first person perspective), składająca się z trzech misji. Opisują one przebieg wojny polsko-bolszewickiej oraz wpływ polskiej kryptologii na jej zwycięski finał. Każdy z nas może złamać bolszewickie szyfry i zniszczyć sowiecki pociąg pancerny. Osoby grające wcielają się w autentyczne postacie żołnierzy wojny polsko-bolszewickiej z 1920 roku, uruchamiają skomplikowane urządzenia komunikacyjne sprzed 100 lat i ratują Europę przed komunistycznym zniewoleniem.

→ Biografia Jana Kowalewskiego (Załącznik nr 4)

→ Ewentualnie małe karteczki samoprzylepne do zapisywania przez uczniów ich pomysłów na zdobycie wiedzy i umiejętności, które są niezbędne do osiągnięcia sukcesu w życiu i większe kartki z nazwami kompetencji kluczowych do przyklejenia na tablicy. Jeśli nie chcemy używać kartek można w tym celu skorzystać z darmowych programów do tworzenia mapy myśli czy diagramów.

→ Słownik języka polskiego – można skorzystać z ogólnodostępnej wersji internetowej

→ Rozszyfrowana depesza sowiecka

6.	<p>Możemy porozmawiać z uczniami o przypadkowości w życiu. Czy uczniowie uważają, że więcej osiągną swoją pracą i zaangażowaniem czy może łu szczęścia jest koniecznym warunkiem powodzenia? W zależności od zainteresowania uczniów dyskusją na ten temat możemy ją przedłużyć lub przełożyć na kolejną godzinę wychowawczą i zorganizować np. debatę oksfordzką czy debatę w innej formie. Zastanawiamy się wraz z klasą, jakie wydarzenia, wiedza, decyzje życiowe wpłynęły na to, że Jan Kowalewski został kryptologiem i znacząco przyczynił się do powstrzymania rosyjskiej agresji na Polskę w czasie wojny polsko-bolszewickiej.</p> <p>Pytania pomocnicze:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jakie wykształcenie zdobył Jan Kowalewski? - jakimi językami władał? - czym się zajmował podczas I wojny światowej i jakie to miało później znaczenie? 	10 min.	
7.	<p>Co współczesnym młodym ludziom może pomóc osiągnąć sukces w życiu? Jakich sfer życia nie można zaniedbać? Jaka wiedza przydaje się w dzisiejszym świecie? Jakie umiejętności należy trenować? W zależności od czasu i zaangażowania uczniów można porozmawiać z nimi lub stworzyć wspólnie mapę kompetencji przyszłości. Uczniowie na kartkach wpisują te kompetencje, które wydają im się najpotrzebniejsze w przyszłości. Można usytuować je na kartkach z nazwami kompetencji kluczowych opracowanych zgodnie z zaleceniem Rady UE z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji b) kompetencje w zakresie wielojęzyczności <ul style="list-style-type: none"> a) kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii b) kompetencje cyfrowe c) kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się d) kompetencje obywatelskie e) kompetencje w zakresie przedsiębiorczości f) kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej 	15 min.	karteczki samoprzylepne, kartki z nazwami kompetencji kluczowych, magnesy lub odstęp do mapy myśli

8.	Indywidualnym wnioskiem zajęć może być refleksja uczniów na temat tego, która z umiejętności kluczowych jest ich mocną stroną, a nad którą chcieliby popracować. – 2 minuty	3 min.	
----	---	--------	--

Załącznik nr 1

Jan Kowalewski – biogram

W aktach Szkoły Handlowej Zgromadzenia Kupców, do której Jan Kowalewski uczęszczał w Łodzi, podana jest jego data i miejsce urodzenia – 24 października 1892 roku, Łódź. Mieszkał przy ul. Piotrkowskiej i zarówno to, jak i fakt, że zachowały się fotografie z podróży z rodzicami do Nicei we Francji, świadczy, że wywodził się z rodziny stosunkowo dobrze sytuowanej. W swoich wspomnieniach, napisał o wuju, który był inżynierem górnictwa, pracującym w Zagłębiu Dąbrowskim. Wuj dostarczał Organizacji Bojowej PPS dynamit ze składów kopalnianych podczas Rewolucji 1904–1907 roku. Wywalczone podczas tej rewolucji zdobycze społeczne i polityczne zaowocowały w Królestwie Kongresowym możliwością tworzenia szkół polskich, z polskim językiem wykładowym. Do takiej właśnie szkoły średniej – Szkoły Handlowej Zgromadzenia Kupców – trafił młody Janek. Związał się tam z konspiracją uczniowską, skupioną na czytaniu zakazanych książek i obchodach rocznic narodowych. Szkoła posiadała uprawnienia gimnazjum realnego (czyli dającego oprócz wiedzy ogólnej – realny zawód) z maturą polską, która jednak nie dawała prawa wstępu na wyższe uczelnie na terenie Rosji.

Jan po maturze w 1909 roku podjął studia na Wydziale Chemii Uniwersytetu w Liège w Belgii. Już w szkole średniej, oprócz języka rosyjskiego i niemieckiego, uczył się francuskiego, co było warunkiem podjęcia studiów zagranicznych. Studia ukończył w 1913 roku uzyskując tzw. dyplom pół-inżyniera (odpowiednik licencjatu) z chemii technicznej. Zamierzał podjąć pracę w przemyśle cukrowniczymi - latem 1913 roku wyjechał na Ukrainę na praktykę w tamtejszych cukrowniach. Na Ukrainie zastał go wybuch Wielkiej Wojny, jak nazywano I wojnę światową. Jako poddany rosyjski zmobilizowany został do armii rosyjskiej, a jako chemik skierowany do służby w formacjach chemicznych. Wchodziły one, podobnie jak inne formacje techniczne w tym telegraficzne i radiotelegraficzne, w skład wojsk inżynierskich. Jan Kowalewski zdobył podczas służby w armii rosyjskiej doświadczenia zarówno w zakresie przeprowadzania, jak i przeciwdziałania atakom gazowym (był nawet zatruty i leżał w szpitalu) na froncie rumuńskim, gdzie walczył w składzie IX Armii. Pełnił funkcję dyżurnego oficera łączności, znał pragmatykę tej służby, szyfrował i deszyfrował depesze przesyłane przez rosyjskie stacje radiotelegraficzne, co stało się jego atutem w późniejszym dekrypcie radiotelegramów bolszewickich. Po rewolucji lutowej 1917 roku w Rosji, Jan Kowalewski współtworzył Związek Wojskowych Polaków w armii rosyjskiej, a następnie wstąpił do organizowanego na Ukrainie II Korpusu Polskiego, gdzie otrzymał przydział do oddziału wywiadowczego sztabu korpusu. Po bitwie pod Kaniowem, działał w konspiracyjnej Polskiej Organizacji Wojskowej, podległej Komendzie Naczelnej nr III na Ukrainie. Następnie przedarł się z Ukrainy na Kubań, gdzie wstąpił do formującej się 4. Dywizji Strzeleckiej i wraz z nią w czerwcu 1919 roku powrócił przez Rumunię do Polski.

W Wojsku Polskim otrzymał przydział do sztabu Armii gen. Józefa Hallera na Wołyniu, a następnie do Oddziału II (Informacyjno-Wywiadowczego) Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego. W sierpniu 1919 roku, na prośbę por. Bronisława Sroki zastąpił go na nocnym dyżurze w Sztabie Generalnym, podczas którego złamał pierwszy rosyjski szyfr „Dieliegiat”, używany przez sowiecką XII Armię na Ukrainie. Konsekwencją tego sukcesu było powierzenie por. Kowalewskiemu zadania zorganizowania Wydziału II Biura Szyfrów, zajmującego się dekrypcją, czyli łamaniem szyfrów obcych. Dzięki ich pracy Wódz Naczelny i komórki analityczne Sztabu Generalnego Wojska Polskiego mogły mieć dostęp do tajnej korespondencji wszystkich stron konfliktu zbrojnego toczącego się na Ukrainie i w Rosji: Armii Czerwonej, „białej” Armii Ochotniczej”, wojsk Ukraińskiej Republiki Ludowej oraz Wojsk Halickich.

Na podstawie zachowanego za ledwie w części zasobu archiwalnego, do końca wojny polski radiowywiad złamał ponad 100 sowieckich kluczy szyfrowych oraz odczytał ponad 3 500 – 4 000 szyfrogramów. W najbardziej gorącym okresie wojny Polski z bolszewicką Rosją, w lipcu i sierpniu 1920 roku, odczytywano ich ok. 400–500 miesięcznie, tj. kilkanaście dziennie. Dawały one podstawę do podejmowania racjonalnych decyzji strategicznych, operacyjnych i politycznych oraz pozwalały do pewnego stopnia niwelować ogromną przewagę Armii Czerwonej w zakresie liczebności i uzbrojenia.

Po zakończeniu działań wojennych z bolszewicką Rosją por. Jan Kowalewski odbył, przed awansem do stopnia kapitana, staż liniowy, dowodząc – na przełomie lat 1920 i 1921 – kompanią w 6. Harcerskim Pułku Piechoty wojsk Litwy Środkowej. Następnie skierowany został do Biura Ochrony Plebiscytu na Górnym Śląsku (który był utajnionym polskim sztabem wojskowym), po czym kierował Oddziałem Wywiadowczym podczas III powstania śląskiego. Łamał wówczas niemieckie szyfrogramy pogranicznych okręgów wojskowych Reichswehry. Odczytywał również korespondencję szyfrową Czechosłowacji i prawdopodobnie Litwy. Za zasługi podczas wojny z bolszewicką Rosją, walk z Litwą kowieńską oraz Niemcami otrzymał Krzyż Srebrny Orderu Wojennego Wirtuti Militarii trzykrotnie Krzyż Walecznych. Generał Władysław Sikorski, znający dokonania Jana Kowalewskiego na polu radiowywiadu, wręczając mu najwyższe polskie odznaczenie wojskowe powiedział: – „To za zwycięską wojnę, Panie Kapitanie!” i zmrugał oko.

W polskim Biurze Szyfrów staż odbyła grupa oficerów japońskich (m.in. kpt Yamawaki Matasaka). W 1923 roku Jan Kowalewski został oddelegowany do Tokio, gdzie przeprowadził kilkumiesięczne szkolenie w zakresie łamania szyfrów rosyjskich i pomagał w zorganizowaniu japońskiego Biura Szyfrów i struktur radiowywiadu. Nagrodzony został za to najwyższym odznaczeniem wojskowym Japonii – Orderem Wschodzącego Słońca. Po powrocie do Polski odbył kolejne staże liniowe, jako dowódca batalionu w 60. pp. w Ostrowie Wielkopolskim i 74. pp., a po awansie na stopień majora, odbył w latach 1925–1927 studia we Francuskiej Wyższej Szkole Wojennej (École supérieure de guerre) otrzymując tytuł oficera dyplomowanego. Z racji wyniesionej z radiowywiadu doskonałej znajomości spraw wojskowych bolszewickiej Rosji, został w 1928 roku attaché wojskowym w Moskwie, ale uznano go za persona non grata i zmuszono w 1933 roku do opuszczenia tej placówki. Przeniesiono go do sąsiedniej Rumunii na identyczne stanowisko. Pełnił tam obowiązki wojskowego przedstawiciela Polski aż do 1937 roku. Po powrocie do Polski został na krótko szefem sztabu Obozu Zjednoczenia Narodowego, ale źle się czuł w organizacji zajmującej się polityką wewnętrzną. Do spraw wywiadowczych powrócił wraz z objęciem stanowiska dyrektora TISSA – Towarzystwa Importu Surowców Strategicznych SA.

Po wybuchu II wojny światowej nadal był związany z polskim wywiadem wojskowym, działał w bukaresztańskim Komitecie pomocy uchodźcom polskim. Utrzymywał też kontakty z siecią japońskich attaché wojskowych w okupowanej przez Niemców Europie, które dawały wsparcie polskim siatkom wywiadowczym. Dzięki jego pośrednictwu, grupa oficerów sekcji rosyjskiej polskiego Biura Szyfrów wyjechała do Tokio, gdzie – aż do grudnia 1941 roku – zajmowała się łamaniem tajnej korespondencji Armii Czerwonej. Po upadku Francji Jan Kowalewski wyjechał do Portugalii, gdzie z upoważnienia gen. Władysława Sikorskiego kierował tzw. Placówką Łączności z Kontynentem. Prowadził m.in. rozmowy z wojskowymi i dyplomatycznymi przedstawicielami Rumunii, Węgier i Włoch (akcja „Trójnóg”), przygotowując grunt do przejścia tych państw ze strony „osi” na stronę aliantów oraz przygotowania politycznych i wojskowych warunków do przeprowadzenia lądowania i ofensywy na Bałkanach. Godziło to w interesy sowieckiej Rosji, dla której Bałkany miały stać

się terenem ekspansji. Na skutek nacisków Stalina, wyrażonych podczas konferencji w Teheranie (po raz drugi sowiecki dyktator osobiście interweniował w sprawie Kowalewskiego), został on wiosną 1944 roku odwołany z Lizbony do Londynu. Do końca wojny płk Jan Kowalewski pozostał analitykiem polskiego wywiadu wojskowego (szczególnie w sprawach Rosji i komunizmu), a po demobilizacji pozostał na emigracji w Wielkiej Brytanii, współpracując z instytutami marsz. Józefa Piłsudskiego i gen. Władysława Sikorskiego. Wraz z grupą intelektualistów angielskich oraz emigrantów z krajów, które znalazły się za „żelazną kurtyną”, od 1955 roku był wydawcą i redaktorem miesięcznika „EastEurope and Soviet Russia”, prezentującego studia z zakresu sowietologii. Był także związany z Rozgłośnią Polską Radia Wolna Europa, gdzie wygłaszał felietony oraz wspomnienia z okresu wojny z bolszewicką Rosją i II wojny światowej, a także zagadnień dotyczących „bloku wschodniego”. Ostatnim jego dokonaniem w zakresie kryptoanalizy było – w przededniu 100. rocznicy Powstania Styczniowego – złamanie (przechowywanych w zbiorach British Museum) szyfrów polskiego Rządu Narodowego (tzw. szyfry Traugutta), stosowanych w korespondencji z zagranicznymi przedstawicielstwami oraz wewnątrz kraju.

Jan Kowalewski zmarł 31 października 1965 roku w Londynie. W 2012 roku Prezydent RP Bronisław Komorowski nadał pośmiertnie płk. Janowi Kowalewskiemu Krzyż Wielki Orderu Odrodzenia Polski. 23 października 2014 roku na fasadzie domu przy ul. Piotrkowskiej w Łodzi, gdzie mieszkał Jan Kowalewski, odsłonięto tablicę pamiątkową. Uchwałą Senatu RP z 17 października 2019, rok 2020 został ogłoszony Rokiem Jana Kowalewskiego. Zaslugi kryptologa są nie tylko inspiracją do opracowań naukowych, ale także stały się kanwą do akcji dramatu „Człowiek, który zatrzymał Rosję”, zaprezentowanego w Teatrze Telewizji w 2018 roku.

Grzegorz Nowik

<https://niepodlegla.gov.pl/wp-content/uploads/2022/08/Jan-Kowalewski-biografia.pdf>

Załącznik nr 2

źródło grafiki https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b3/Kowalewski_1920.jpg
https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Kowalewski#/media/Plik:Szyfrogram_sowiecki_1920.jpg

19/8 61

Stacja.....	Oddział.....
:bpilne : = naczdow w p sekcja radiotelegrafji ..	
Przyjęto na stacji dnia.....	
Depesza <small>telefoniczna</small> <small>telegraficzna</small> Nr..... z.....	35/3 12
+ Lublinsztab 1101 12./8 15.35. =	
odebrano dnia..... 19...o... godz..... min. przez.....	
nadano dnia..... 19...o... godz..... min. przez..... do.....	

= 3.- Ln a 1,tk nr 23 72 22 204 gr 12./8 0100= 714321 5913

1352 kilka grup opuszczone /81697 48453 81165 33253 59755 31858

уст-орienteировка дван улб)ча с/о
70673 2375 134620 98432 62347 51812 53811 85384 70434 03853 67758

дн двабзт б пятббриг о динн
16284 81185 38118 65323 40251 76324 07934 62597 58162 84845

дз в атр и пятббриг о динн та дч ат
138118 65323 46251 76324 07934 62597 58162 84845 38116 24811

атаго / август / раионе / млав а / мр
53325 35975 53185 97067 132533 45362 75840 95243 53185 133234

и четире бриг дв и жени чис / раио
62380 93273 34097 93462 59811 86236 09846 26262 65345 136275

на хе х а н о б / ре пер / з руду с к / на / мн
84531 60958 53847 51838 09340 96559 134708 17067 12845 35243

ава-р каз / тр и м е с т б / д р и
53185 33334 38'2 12845 53185 33334 62630 96732 40793 40---- 81-

осени и / мч / с к / мр / млав а / мр / к / на
--- 23609 8462-?- 63705 26712 84535 24353 18533 23812 51763

Ściśle tajne.

Tłumaczenie szyfrogramu.

Od: Sztabu IV armji Do: Sztabu Zachodn. frontu Przejęto: 14/VIII. Odczytano: 15/VIII.

U w a g i	T R E Ś C Rev. 441.
Oficerów /- równa się - „komandnyj sojtaw”, walczących - równa się - „bojcowi	<p>10M2A. dn. 13/VIII.</p> <p>DO Szefa Sztabu Zachodniego frontu.-</p> <p>Podaje meldunek o stanie liczebnym IV armji według danych, na 10/VIII.</p> <p>12 dywizja strzelców: oficerów-518, bagnetów-2823, szabel - 376, walczących - piechoty: 3540, zaprowiantowanych - 9263, karabinów maszynowych - 86. Dział polowych - 24, ciężkich dział - 3, koni - 3083, wozów - 837.</p> <p>18-a dywizja strzelców: oficerów-482, bagnetów-4289, walczących - piechoty:- 6807, zaprowiantowanych - 11490. Karabinów maszynowych - 97, automatów - 29, dział polowych - 23, koni-1606, wozów - 560.</p> <p>53-a dywizja strzelców: oficerów-573, bagnetów - 2146, szabel - 62, walczących piech. - 4593, zaprowiantowanych-10636, karabinów maszynowych - 7., automatów - 25, dział pol. - 24, koni-2530, wozów - 712.</p> <p>54-a dywizja strzelców: oficerów- 660, bagnetów - 3218, walczących piech. - 5624, szabel - 160, zaprowiantowanych - 13273, karabinów maszynowych - 19, automatów - 28, dział polowych - 6, koni - 752, wozów - 237.</p> <p>163 brygada strzelców: oficerów-206, bagnetów -1390, walczących piech.-2406, zaprowiantowanych - 3786, karabinów maszynowych - 35, dział polowych - 8, koni .... (brak końca)</p> <p>Deszyfrował: Za zgodność z oryginałem:</p> <p style="text-align: right;"><i>Kowalew</i> Naczelnik Wydz. 2.</p>

NACZELNE DOWÓDZTWO W. P.
(SZTAB GENERALNY)

Warszawa, dnia

192

Członek II. Biura Szyfrowego
Sz. № 35552. /II.

Rozesłano według rozdzielnika Nr. 1.

[Signature]
Kapitan i Szef Biura Szyfrowego.